

FILMSKI KOTIČEK

Rezultati ANKETE o položaju etnološkega filma v naših ustanovah

Anketo je pripravila skupina za film pri SED. Nanjo so odgovorili predstavniki naslednjih institucij:

- 1 Belokranjski muzej, Metlika
- 2 Dolenjski muzej, Novo mesto
- 3 Gorenjski muzej, Kranj
- 4 Goriški muzej, Nova Gorica
- 5 Kulturni center, Murska Sobota
- 6 Loški muzej, Škofja Loka
- 7 Muzeji Radovljanske občine, Radovljica
- 8 Pokrajinski muzej, Koper
- 9 Pokrajinski muzej, Maribor
- 10 Pomorski muzej, Piran
- 11 Posavski muzej, Brežice
- 12 Slovenski etnografski muzej, Ljubljana
- 13 Urbanistični inštitut, Ljubljana
- 14 Zavod za spomeniško varstvo, Kranj

in 15 Mira Omerzel—Terlep (zunanj sodelavec RTV Ljubljana), katere odgovorov pa nismo upoštevali pri oceni rezultatov ankete, ker nas pač zanimajo ustanove in njihovi oddelki, ki se ukvarjajo izključno z etnologijo.

Opis odgovorov:

V večini omenjenih ustanov etnologi razmišljajo o uporabi filma pri svojem delu (10 pozitivnih odgovorov).

Nobena ustanova po mnenju izpolnjevalcev ankete ni nenaklonjena uporabi filma. 9 ustanov v takšni ali drugačni obliki podpira in omogoča uporabo filma, ali ji je naklonjena.

Vendar je dejansko stanje tako, da 6 ustanov še ne vključuje filma na nobenega od omenjenih načinov, 6 ustanov uporablja film v okviru posameznih raziskovalnih nalog, 3 pa še kot informacijsko in didaktično sredstvo.

Kritično je stanje filmske tehnike. Kar 10 ustanov nima nobene opreme za snemanje in predvajanje filmov. Ena ustanova ima 16 mm kamero, dve imata napravo za pregledovanje in montažo filma, tri imajo projektor, ena pa celo luči za osvetljevanje.

Primerne prostore za predvajanje filma ima 7 ustanov, brez takih prostorov je 5 ustanov.

Video (TV) tehnike nima nobena vprašana ustanova, razen ene, ki razpolaga z videorekorderjem in televizorjem.

Tudi uporaba razpoložljive tehnike je silno različna. Snemajo sami (1 primer), s hišnimi sodelavci (1 primer), z najetimi zunanjimi sodelavci (2 primera), s kompletno najeto zunanjo ekipo (2 primera), ena institucija pa posedovane tehnike sploh ne uporablja.

Iz odgovorov o uporabi filmske tehnike lahko sklepamo, da mnogi uporabljajo zasebno tehniko (predvsem kamere), saj je več pritrdilnih odgovorov o uporabi, kot je na razpolago filmskih kamer v odgovoru 4.

Glede na ugotovljeno stanje ni presenetljivo, da samo 7 ustanov hrani filmske zapise in sicer: take, ki so jih sami posneli (2), posneli so jih drugi za njih (2), jih hranijo kot muzealije (3), 5 ustanov pa ne poseduje nobenih filmskih zapisov.

Velika večina odgovorov pritrjuje vprašanju o organizaciji seminarja za etnološki film (13), udeležilo pa bi se ga 11 etnologov, ki so izpolnili anketo.

Če strnemo ugotovitve Ankete, potem ugotovimo naslednja zgovorna dejstva:

1. Večina vprašanih etnologov razmišlja o uporabi filma.

2. Večina ustanov, kjer delajo etnologi, je naklonjena uvajanju in uporabi filma v različnih oblikah.

3. Večina institucij ni opremljena z osnovno filmsko tehniko, še manj z video tehniko.

4. Mnoge ustanove že aktivno vključujejo film v svoje etnološko delo (6). Od teh je 5 pokrajinskih muzejev in en specialni republiški muzej.

5. Etnološki filmi v zainteresiranih ustanovah nastajajo na zelo različne organizacijske načine, mnogo je improvizacije, malo načrtnega ukvarjanja s filmom.

6. Velika večina prispelih odgovorov je za pripravo seminarja etnološkega filma, kar kaže željo po seznanjanju s teoretičnimi in praktičnimi problemi etnološkega filma.

Verjetno je nepoznavanje medija eden od razlogov, zakaj kljub pripravljenosti posameznikov in ustanov ni več etnoloških filmov. V celoti nam anketa kaže precejšen razkorak med velikimi željami in majhnimi možnostmi. Vprašamo se lahko edino, ali bi bila podoba o etnološkem filmu v naših ustanovah drugačna, če bi na anketo odgovorile vse vprašane ustanove.

NAŠKO KRIŽNAR

KNJIŽNA POROČILA

SLOVENSKE LEGENDARNE PESMI

Ob izidu II. knjige Slovenskih ljudskih pesmi

Ljudsko pesem, to kritiko poštenega in nepoštenega, dobrega in temu nasprotujočega, pesem zanosa in pesniške svobode, uklenjeno v moralne norme, v življenjsko igrivost in krutost, usodo in neusmiljenost, ponos in resnico, ljudsko pesem kot grobo sliko stvarnosti, človeške moči in bede, spoznavamo v dveh knjigah SLOVENSkih LJUDSKih PESMI (Ljubljana 1970 1. knjiga, 2. knjiga 1981, ki so ju uredili Zmaga Kumer, Milko Matičetov, Boris Merhar in Valens Vodusek). Zbirka je (in verjetno bo tudi v prihodnje) zasnovana po zgledu nekdanje Štrekcljeve zbirke, tokrat kritično pretresene in dopolnjene, všteti tudi napeve. Obsežno zasnovan korpus, ki nam obljublja še vrsto knjig, nujno spremlja bojazen in poraja številna nerešena vprašanja, ki se nam tu in tam zdijo nerešljiva: ali smo prav razumeli ljudsko (pesemsko) sporočilnost, skrivnostno govorico prispodob in melodij, zvenenje glasov in sozven. Kljub temu smo za junaškimi in bajeslovnimi pesmimi, ki jih vsebuje prva knjiga Slovenskih ljudskih pesmi (Ljubljana 1970), dočakali drugo knjigo, tokrat s pripovednimi pesmimi z omejitvijo na legendarne. Slovenske legendarne pesmi izhajajo iz svetopisemske snovi, vsebujejo svetniške zgodbe in poučne zgleds. Opisujejo plačilo za bogoljubnost in z vso „človečnostjo“ in „zemeljsko fantazijo“ (lahko bi rekli ljudskostjo) kazni za vsakršno hudobijo, še zlasti kazni v pekl. Ne glede na njihov izvor je slovenska legendarna pesem skozi stoletja v procesu preoblikovanja doživljala različno upodabljanje, domače slovenskemu človeku, miselnosti in čustvovanju, z zvrhano mero poetičnosti in dramatičnosti. Po svoji vlogi, ki jih

zavzemajo v ljudskem življenju, so legendarne pesmi povečini mrliške. Sodile so ali še sodijo v stalni mrliški repertoar na mrliškem vasovanju ali pri vahtanju mrliča. Ponemod se je še obdržala navada, da sorodniki in znanci bede ali čujejo pred pogrebnim dnem pri mrliču. Tedaj se zvrstijo tako legendarne kot nabožne pesmi pa tudi družabne pesmi in razne igre. Repertoarna stalnost jih je obdržala pri življenju skozi stoletja. V njih je moč čutiti srednjeveško mistiko in življenjsko vsakdanost, pa čeprav se pesmi vsebinsko naslanjajo na sveto pismo ali zajemajo snov iz apokrifov in privlačnih srednjeveških legend. Prav te prvine jim morda dajejo največjo težo ljudskosti in domačnosti. Kako živ je na primer opis Marije, ki ziblje Jezusa, ga pestuje in previja, pere pleničke in ga skuša obvarovati človeškega trpljenja, kako igrivi so verzi, ki opisujejo sv. Bernarda, ki si poje in žvižga kot kmečki fant, ali pa kako ščiplje po trebuhu sv. Henrika in kako si nenadoma obubožani ali bolni Jakob ki čepi na gnoju, zavržen in zasmehovan, želi za tolažbo godčevskih viž. Mikavnost upodabljanja slednjega motiva je zašla tudi med slikarje panjskih končnic, kjer lahko vidimo ob Jobu godca z goslima ali klarinetom in goslimi. Zdrzemo se ob pesmi „sv. Tomaž noče v Indijo“, kamor naj bi odšel misijonarit. Čudežna „deveta“ dežela ali „Indija Koromandija“ je opisana: „U Indiji je dežela, ai jenkrat sejejo. Pa vendar vsako leto po dvakrat žanjejo.“ Pravljica Indija, tako zaželjena in nedosegljiva, pa kruto neresnična.

Razvrstitev pesmi se v glavnem drži mednarodno sprejetih načel. Legendarne pesmi zavzemajo velik del našega pesemskega izročila, kar nam pove tudi dejstvo, da ni bilo mogoče sprejeti v to knjigo vseh tipov in variant. Dočakali smo 73 pesemskih tipov, manj obsežno drugo skupino teh pesmi s baladami socialno-kritične vsebine pa bo prinesla 3. knjiga. Kljub tej delitvi je 2. knjiga narasla na skoraj dvojni obseg v primerjavi s 1. knjigo, ki vsebuje 511 pesemskih variant z 242 melodijami, pričujoča knjiga pa prinaša 1015 variant s 614 melodijami, z vsemi analitičnimi kazali in pomagali ter zemljepisnimi skicami razširjenosti.

„Ko po večletnih pripravah zdaj vendarle dajemo iz rok prvo knjigo Slovenskih ljudskih pesmi, smo veseli, da je Slovenska matica sprožila to izdajo. Hvaležni smo ji tudi, ker je potrpežljivo čakala, da razčistimo sto in sto drobnih strokovnih in tehničnih problemov. Upamo, da bo po že utečenih kolesnicah odslej vse šlo bolj gladko in hitreje“, beremo v Predgovoru k 1. knjigi tega obširnega korpusa vseh do danes znanih ljudskih pesmi. Deset let za prvo smo torej dočakali težko pričakovano drugo knjigo, kjer smo uvodoma poučeni o številnih izdajateljskih problemih. Iz uredniške četverice se je umaknil prof. Boris Merhar, iz do leta 1978 pripravljenega rokopisa je izpadel del legendarnih pesmi in pesmi s socialno-kritično vsebino, ki so nam objavljene v 3. knjigi, nekdanji Glasbeno narodopisni inštitut se je priključil Inštitutu za slovensko narodopisje pri SAZU in pričel zbirati po še nepreiskanih območjih slovenskega etničnega ozemlja, še zlasti v Halozah in v Porablju ter tako obogatil že zbrano gradivo. Milko Matičetov pa je nadaljeval raziskovanje v Reziji. Za vključitev nabranega je bilo potrebno časovno mejo premakniti do konca 1980. Slovenska matica se je izkazala za potrpežljivo in uvidevno.

Glavno načelo razvrstitve gradiva je (na Slovenskem že utečeno) slovstveno glede na pesemsko vsebino. In ker se klasifikacija opira na Štrekcljevo razdelitev, se lahko veselimo prihodnjih izdaj. Štrekelj je ljudske pesmi

vsebinsko razdelil na 6 razdelkov. V 1. razdelek pripovednih pesmi sodita obe knjigi Slovenskih ljudskih pesmi in objavljena tretja. Nadaljevanje pa nas kar malce zaskrbi: koliko knjig bo korpus vseboval in kdaj jih bomo dočakali? Kdaj in kje pridejo na vrsto „pesmi zaljubljene“ in „pesmi za posebne prilike“, (obredne in plesne, pesmi svatovske in ženitovanske, pesmi obsmrtnice), „pesmi pobožne“ in „pesmi stanovske“ (vojaške, pastirske, otroške), „Pesmi šaljive in zabavljive“...? In ko dobimo v roke celotno zbirko, kdaj smemo pričakovati izsledke in ugotovitve, kdaj zvemo kaj več o načinu izvajanja, tej pesemski preobleki, o čemer (z)vemo tako malo. Čakamo nestrpno, a s potrpljenjem.

MIRA OMERZEL-TERLEP

POROČILA, OBVESTILA

BRDA NEKDAJ IN DANES

Razstavo s tem naslovom je za kulturni praznik, 8. februar 1982, pripravilo kulturno društvo Briški grič v svojih prostorih na Bukovju pri Števerjanu. Avtorja sta Silvan Pittoli in Zdenko Vogrič, vodja etnografsko dokumentarnega odseka pri Zvezi slovenskih kulturnih društev. Sestavlja jo 57 črno-belih fotografij omenjenih avtorjev in lesene korenine-skulpture samouka Mirka Maraža iz Ščednega, ki je že imel samostojno razstavo leta 1981.

Fotografski del razstave bi lahko imenovali: prikaz zgodovinsko kulturne dokumentacije Števerjana in okolice, vendar je več kot to. Avtorja sta pazljivo odbrala tiste fotografije, ki nimajo zgolj pričevalno dokumentaristične vrednosti, ampak posredujejo to dokumentarističnost gledalcu v jeziku dovolj ambicioznega fotografskega oblikovanja; fotografije so hkrati dokument in umetniški izraz njihovih avtorjev.

Goriškim Slovincem ni neznana želja kulturnega društva Briški grič, da bi v novih prostorih društva postavili muzejsko zbirko ljudske kulture Števerjana in Brd.¹ Omenjena fotografska razstava, čeprav skromna po obsegu, je nekakšna zasnova slikovnega dela bodoče zbirke. Če avtorja ne bi bila tako stroga pri selekciji fotografij, bi lahko brez sramu pokazala še več fotografij s poudarjeno dokumentaristično komponento. Na razstavi tudi še ni bila izvedena tematska ureditev gradiva. Skozi prikazano pa že lahko zaslutimo tri vsebinske sklope, ki so dobra osnova za kasnejši etnološki prikaz briške regije. To so: **arhitektura, delo in ljudje**. V tej tematski razdelitvi se oba avtorja dobro dopolnjujeta: Vogrič ima fotografsko oko za arhitekturo, Pittoli za portrete, oba pa za vsakodnevna dela in opravila briškega človeka. Preseneča in razveseljuje nas njuna odločitev, da sta za prikaz ljudske kulture nekega območja enako pomembni informacija o preteklosti in informacija o sedanjih dogajanjih. To je sodoben pogled na ljudsko kulturo, ki torej ni mrtev predmet preteklosti, ampak živ proces, ki se odvija tudi še v sedanjosti. Dokumentirati je treba današnje dogajanje, da ga bo lahko preučeval jutrišnji raziskovalec. Na števerjanski razstavi je nekaj takih primerov, slikanih še v zadnjem trenutku: na primer — stavec, ki pleče „kaštele“, priprava „bolide“ za splakovanje vinskih sodov pred prešanjem, zvijanje butaric iz